No. 4. OCTOBER 1909.

HOLLANDSCH ZUID AFRIKA

MAANDSCHRIFT VOOR DE LEDEN DER NEDERLANDSCH-ZUID-AFRIKAANSCHE VEREENIGING EN ANDERE BELANGHEBBENDEN

Wij willen niet weder de fout begaan, die onze vaderen een eeuw geleden begaan hebben, door alle verbindingen met onze stamverwanten op geestelijk en stoffelijk gebied te laten varen.

GOUVERNEUR VAN RIEBEEK

Het is ons niet minder om Nederland zelf te doen dan om Zuid-Afrika.

1899—OCTOBER—1909.

Tien jaar geleden...

Tien lange jaren vormen een groot deel van een menschen-leeftijd. Zij zijn als minuten in het leven van een Volk.

Bedenkt men, dat in zulk tijdsbestek bij menig mensch niets verandert, niets gebeurt dan dat hij tien keer heeft kunnen zeggen: ik ben een jaar ouder geworden, – dan eerst beseft men, welk een verbluffende hoeveelheid geschiedenis door het Volk van Zuid-Afrika in de afgeloopen tien jaren is gemaakt.

Ware de Afrikaner zóó ver-Engelscht, als sommigen in hun ongeduld wel wenschen of vreezen, en dus als de echte Brit verzot op superlatieven, hij zou kunnen zeggen: onze geschiedenis is de meest bewogene van die van alle volkeren.

Maar de Afrikaner is geen man van superlatieven en herdenkt dus deze dagen, die talrijke herinnerings dagen in October-maand, op zijn Afrikaansche wijze in rustige herdenking en overpeinzing.

9 October, 10 jaar geleden, liet President Kruger het staatsstuk verzenden, dat spoedig zou bekend staan, ofschoon ten onrechte, als het *Ultimatum*, door het kleine Transvaal aan het machtige Engeland gesteld. 11 October trokken de eerste Transvaalsche commando's de Natalsche grenzen over. 13 October werd voor 't eerst door de Boeren, bij Mafeking, een gepantserde trein veroverd. 14 October werd New Castle bezet.

Toen volgden de rampspoedige gevechten bij Dundee en Talana-heuvel (20 Oct.) en den dag daarop de slag bij Elandslaagte.

Dat was de vuurdoop voor de Republikeinsche scharen; het was op 20 en 21 Oct., 10 jaar geleden, dat de dood zijn flikkerende zeis dreef door hun losse rijen.

Toen was het, dat voor Zuid-Afrika's vrijheid en eenheid bloed vloeide – doch niet van Afrikaners alleen...

„Duitschers, Hollanders, Franschen, Ieren, Amerikanen, Australiërs en Boeren hadden zij aan zij gestreden. Velen hunner lagen dood of gewond..." schrijft Gen. Viljoen in zijn *Herinneringen uit den Anglo-Boeren oorlog*.

En iets later: „De kommandant van het Hollandercorps, de heer Lombard, was uit den slag van Elandslaagte ontkomen. Zijn kapitein, de heer B. G. Verselewel de Witt Hamer, was gevangen genomen. De kommandant van het Duitsche corps, de heer A. Schiel, was gewond in handen van den vijand gevallen; terwijl van de gesneuvelde officieren genoemd mogen worden: J. C. Bodenstein, Dr. H. J. Coster, Graaf von Zeppelin P. Joubert, Majoor Hall, School-inspecteur de Jonge e.a.

Twee Hollandsche namen, die met eere steeds weer zullen genoemd worden, telkens als die donkere gebeurtenissen, waarmee het nieuwe bestaan van een autonoom, vereenigd Zuid-Afrika werd ingeluid, in herinnering worden gebracht.

Nederlandsch bloed is gemengd met het bloed der Afrikaners tot het roode cement, waarmee de eerste steen van een nieuw en trotsch staatsgebouw werd gelegd.

Nico Hofmeyr zegt in zijn *Zes maanden bij de Commando's:* „De Hollanders gedroegen zich flink. Een sterk corps werd georganiseerd en van de voornaamsten en invloedrijksten sloten zich *vrijwillig* erbij aan. In deze waren zij alle andere genaturaliseerde burgers ten voorbeeld. Zij togen ten strijde, niet slechts omdat zij veel aan de Regeering te danken hadden, maar omdat zij zich ten nauwste aan het Transvaalsche volk verbonden gevoelden en ook van ouds af aan „menig appeltje" met Engeland „te schillen" hadden".

De mensch wikt... maar de Voorzienigheid volgt haar eigen weg. Moge het gebouw der Zuid-Afrikaansche éénheid en onafhankelijkheid niet zijn opgetrokken geheel volgens plannen en bestek, door den grooten bouwmeester Paul Kruger ontworpen, in werkelijkheid staat het gebouw daar, en éénmaal zal ook de vierkleur van zijn koepels wapperden — al is het naast de Britsche driekleur. Maar de „Union Jack" waait er niet alléén!

Die gelooven, haasten niet...

Doch het groote wonder *is* geschied! De zwakke Republieken hebben — ànders dan tien jaar geleden werd gedroomd en gehoopt, maar tòch, zij hebben het volbracht: het sterke Engeland heeft hen als zijn gelijken moeten erkennen; moest toelaten, dat Zuid-Afrika één werd; voortaan, in werkelijkheid vrijer dan ooit te voren, haar lot in eigen handen nam; zich ging vormen en ontwikkelen, zooals zij zelf het wilde, en niet zooals Milner, Chamberlain en hun partijgangers wenschten.

Dit *wonder* is geschied, en tot het menschelijk materiaal, waaruit de Voorzienigheid dit wonder heeft gewrocht, behooren ook vele zonen van Nederland, die lijf en ziel veil hadden voor den bloei en de vrijheid van een jonge, uit éénzelfde voorgeslacht gesproten natie.

Tien jaren... welk een korte spanne tijds! En zouden wij na zoo korte pooze reeds vergeten zijn, wat wij, Nederlanders, hebben geofferd? Zouden wij nu reeds niet meer tellen de kostbare levens, die toen, niet meer dan tien jaar geleden, werden verwoest, en vergeten de zaak, waarvoor die levens zijn gegeven?

Niet waarschijnlijk is het, dat ooit weer van ons zùlke offers zullen worden gevraagd.

Maar Zuid-Afrika, dat haar autonomie gekocht heeft ook met òns bloed, heeft nòg recht op onze hulp, telkens en overal waar zij hulp behoeft, omdat wij haar 't naast staan door 't recht van geboorte, omdat wij dat recht hebben geheiligd door ons bloed.

De autonomie is verkregen — Zuid-Afrika zal nu van al haar vrijheden gebruik moeten maken, om te worden, wat zij wezen wil, wat zij het recht heeft te zijn: een eigen volk, zich ontwikkelend tot een eigen, glorievol volksbestaan.

En in dien strijd, die nu eerst recht zal ontbranden, den strijd om steeds meer te blijven, wat het door geboorte en afkomst is: een Hollandsch-Afrikaansch Volk, kan het telkens weer een beroep doen op de ondersteuning van den ouderen broeder.

En Nederland zal het zich een eer rekenen, als zulk een beroep nooit te vergeefs zal worden gedaan.

Omnibus (coach) voor passagiersverkeer en post-vervoer, bespannen met in Zuid-Afrika geteelde, kleine paarden; stil houdend bij een „randje" aan den grooten weg tusschen Johannesburg en Pretoria.

EERSTE BOTSING TUSSCHEN VAN RIEBEEK EN DE HOTTENTOTTEN.

In Jan van Riebeek's reeds meer aangehaald Daghverhaal *vinden wij, onder den datum van 7 April 1654, het volgende relaas van zijn eerste botsing met de diefachtige Hottentotten en basterd-Boschjesmannen:*

Soo sijn wij op dato selffs in persoon mede eens uytgegaan, om te sien, off wij eenighe inwoonders met vee costen [konden] opdoen, ende comende omtrent $1\frac{1}{2}$ mijl van 't fort achter 't geberchte, vernamen [zagen [1]] verscheyde troupen schaepen ende beesten, ende weynich verder een heel leger van inwoonders met vrouw ende kinderen, omtren 100 sterck, ende alsoo sommige van selve uyt sijnde, ons met soo veele musquettiers langs in 't hangen van 't geberghte sagen aencomen, quamen sijluyden met hare hasegaeyen [2]), pijl ende booghen dapper aengeloopen om ons de pas van haer leger aff te snijden, bestaende in 16 redelijck grootte wooningen, fray int ronde gestelt, ende met rijsbossen aen den anderen gehecht, als een borstweer met 2 openingen ofte deurganghen, daer hun vee 's morgens ende savonts uyt ende in dreven, ende voor 't wilt gedierte bewaerden, welcke vermits die stuytinghe ofte beschansinge niet wel binnen den cringh van de huysingen comen costen.

Wijluyden wat nader comende, bevonden de passagie wel treffelijck beseth met omtrent 30 fluxe karels, haer vellen ende mantels aff ende heel naect, sonder de minste belemmeringh van de werelt, versien sijnde met lustige hasegayen, pijl ende booghen, meest van de gasten, die onse beesten hadden ontrooft, welcke oock tot 3 stucx onder de haren pe fectelijck bekenden aen teyckenen op deselve gemaeckt. Ende alsoo wij allenskens wat nader op haer aff quamen om derselver leger eens te besien, staecken wij tot haer de hant uyt met een vrundelijck wesen, waerop datelijck eenige bekende met de handt cussende aen de mondt toe quamen ende ons mede de handt toe staecken, mitsgaders malcander soodanich omhelsden als de grooste vrunden van de werelt, sulcx dat wij al weder een cleet bedierven vermits hare smericheyt van den traen ende vuylicheyt, daer se haer, namentlijck de grootste [voornaamsten], soo mede besmeert hadden, dat se glommen in de son als spiegels, 't veth bij 't hooft ende langs 't gansche lichaem heen druypende, 't welcke schijnt haer grootste pracht te wesen. Aldus dan binnen den cringh van hare huysingen ofte leger comende, bestonden malcander met omhelsingen ende hantgevingen weder even seer te verwillecomen, maer schenen vrij bevreest te wesen, alsoo ons menichmael vraechden, off hare beesten oock wilden affnemen, te verstaen gevende dat sijluyden aen 't rooven van ons vee geen schult hadden, maer datter Herry [de Hottentottolk] mede verre te landewaert in gedreve was, presenterende voor cooper ende tabacq, schaepen ende beesten te willen verruylen. Maer dewijle niet mede [bij ons] hadden, beduyden haer, dat morgen volcq met cooper souden senden, daer se schenen nae te luysteren; edoch wy presumeren, dat hare presentatie om te handelen meer uyt vreese is geweest als uyt genegentheyt, ende alhoewel wij verseeckert wisten, dat dese principael handtdadich aen 't roven onser beesten waren geweest, mitsgaders Herrys vrou ende kinderen als oock eenige onser affgestoolen beesten onder haer sagen, soo gelieten ons echter evenwell haer te gelooven, met verseeckeringen dat wij waren gecomen om noch vaster alliantie met hun te maecken, 't welcke met een dronck wijn 2 à 3 rontom aen mans, vrouw ende kinderen bevesticht wierd, sijluyden aen d'ander sijde ons ende ons volcq met melck ende hoonigh beschenckende, soodat hier omtrent een uyr off $1\frac{1}{2}$ met den anderen toegebracht hebbende, wedersijts wel gecontenteert scheyden, ende wij nevens eenige van haer voorts nae 't bos gingen, daer wij overvloedich geboomte, jae heele bosschagies vol rijpe bitteramandelen vonden, apparent bequaem om verckens mede te mesten, gelijck men boven int landt met aeckers [eikels] doet, hoedanige smaeck dese amandelen perfectelijck mede hebben...

8en dito. Smorgens fray, stil sonneschijn weder sijnde, sonden onsen sieckentrooster nevens den bouchouder Verburgh ende 10 à 12 musquettiers met wat cooper, tabacq ende pijpen na de voorhaelde inwoonders, omme te versoucken off deselve, achtervolgende hare op gister aen ons gedane presentatie, tot handel sullen willen comen; maer wat haest hadden sij, want soo haest d'onse met 't cooper ende tabacq, nevens soo weynich volcq vernamen, bestonden deselve in plaetse van te handelen, wel lustich den draeck met d'onse te steecken, stootende ende wijsende haer wederom, niet willen gedoogen, dat eens omtrent hare huysen quamen, ende alhoewel d'onse des niet jegenstaende haer even vrundelijck ende minnelijck bejegenden ende tot handel nodichden, soo affronteerden sij d'onse ter contrarie noch des te meer, stootende den sieckentrooster wel fel op de borst, ende den bouchouder Verburgh een wackeren cloncq [stomp] aan 't hooft gevende, soodat ingevalle niet wat verdraechsaem waren geweest, licht een nieuwe rupture in de alliantie soude geraeckt hebben. Maer alsoo onse ordre altijts is, liever wat te verdragen als tot eenighe faictelijcheyt te comen, soo sijn d'onse, om in geen verder contentie te geraecken, daerop datelijck terug gekeert, sonder aen ymant een stuckgen tabacq off yts te geven, aen allen 't welcke oock volcomentlijck mercken, dat met goet doen op desen trouloosen hoop niet te winnen weesen, maer te sijner tijt een ander gangh mede sal gegaen, ende over 't christenbloet, bij haer moetwilligen gestort, billicke revengie moeten genomen worden, als vooren meer gemelt. Want off wij nu schoon 2 van hare gequesten onder handen van onsen chirurgijn hebben om te cureren, ende wat vruntschap dat haer meer doen, sij worden maer des te stouter, jae hebben verleden weeck dicht onder 't fort, dewijle 't volcq meest binnen waren, seecker jongen (aldaer op 4 Hollantse schapen passende) wel derven bij den keel grijpen om te vermoorden ende met die schapen deur te gaen: sulcx oock souden g'effectueert hebben, ingevalle niet ymant, uyt de thuynen comende, hadden vernomen, als wanneer se den jongen los lieten ende haer hielden quansuys off se met hem speelden. Deze haere trouwloosheyt dan langhs soo meer vermerckende, lieten 't bosvolcq [manschappen, in het bosch werkende] met noch drie soldaeten meerder bewaeren, insgelijcx onse koebeesten (12 sterck sijnde) met meerder wacht versien, om geen verder affronten subject te weesen.

[1]) Vernemen wordt, in den zin van ontwaren, nög in Zuid-Afrika gebruikt.

[2]) Speren, *Africanice*, assagaaien.

Nederlanders en Oud-Nederlanders, die hun merk op de Zuid-Afrikaansche maatschappij hebben achter gelaten.

II. Dr. H. J. COSTER.

„In de overwinning van den Hollandschen stam in Zuid-Afrika zal een waarborg liggen voor ons onafhankelijk volksbestaan"..... was de XXIII[ste] *Stelling* achter het Academisch Proefschrift, waarop Dr. Coster

zijn graad behaalde. En zooals het geheele leven van dien Nederlander het uitleven was van beginselen, zoo was ook deze *stelling* voor hem niet slechts een studentikoos stokpaardje, doch een daad.

„Zoo ooit iemand zijn geheele leven door handelde naar zijne woorden, dan is het Herman Coster geweest. Hij was uiterst gestreng voor zich zelven, deed nooit iets, waarvan hij zich niet te voren rekenschap gaf," — schreef Mr. G. Vissering in zijn opstel *Een Hollander in Zuid-Afrika.*

Coster was een sterk man en ook *bewust* van zijn kracht en zijn waarde. Wetende, *wat* hij kon doen in een land als Zuid-Afrika; wetende, wat het behoud van het Hollandsch karakter van Zuid-Afrika voor Nederland beteekende, rijpte bij hem reeds in zijn studenten-tijd het plan, naar Transvaal te gaan. Om dit plan te volvoeren, wees hij een schitterend aanbod van een Amerikaanschen vriend af. Hij hield er aan vast, ook toen een financiëele ramp zijn naastbestaande familie hevig trof. In September 1890 vertrok hij als Meester in de Rechten naar Pretoria.

Daar ontmoette hem aanvankelijk niets dan teleurstelling. Om te kunnen leven, nam hij de betrekking van klerk bij den bekenden advocaat Hollard aan.

Van zijn klerk-stoel werd hij, niet door zijn eerzucht — want ambitieus in den gewonen zin van het woord was hij misschien te weinig zelfs — doch door zijn gaven, zijn kennis, zijn karakter, eindelijk door Pres. Kruger in 1895 verheven tot het ambt van Staats-Procureur, na eerst een tijd lang voor eigen rekening te hebben gepractiseerd.

Toen kwam de Jameson-inval en het proces tegen de reformers, door Dr. Coster zelf, met Dr. F. Krause, geleid. *Hij* dreef de samenzweerders tot openlijke bekentenis van schuld. *Hij* pleitte bij het Uitvoerend Gezag voor het leven van Dr. Jameson en zijn voornaamste vrienden.

Door allerlei omstandigheden legde hij, nog geen 32 jaar oud, zijn ambt neer. Hij vestigde zich weer als advocaat en trad als zoodanig, en op wensch zijner Regeering, als pleitbezorger op van den gelukzoeker Von Veltheim. Dat was in 1898. De toestanden waren gespannen. De Transvaalsche Regeering wenschte bewijs te leveren voor 't bestaan van de grootst mogelijke rechtszekerheid in haar gebied Dr. Coster's verdediging leverde het bewijs.

Toen kwam de oorlog. Dr. Coster was een der eersten om zich te stellen tot beschikking van zijn nieuw vaderland.

Nog geen 14 dagen na het afzenden van het *Ultimatum* lag zijn ontzield lichaam op de heuvelen bij Elandsfontein.

Zóó is zijn naam geworden als het symbool van het edelste dat Afrikaners weten te roemen in de eigenschappen der onder hen levende en werkende Nederlanders.

„De beste, de edelste, de talentvolste, de onvergetelijkste van allen echter die te Elandslaagte sneuvelden, is Dr. Coster, Nederlander van geboorte, advocaat te Pretoria, Staatsprocureur der Zuid-Afrikaansche Republiek tijdens den Jameson-inval Ter onzaliger ure werd de rechtschapen man beleedigd door lippen, die het eene eer moesten geacht hebben, om hem te eeren [1]). De fiere Nederlander legde zijn ambt als Staatsprocureur zonder een woord neêr... zonder een woord, en *zonder eene grieve! Dat* was het zedelijke wonder, dat de kroon op zijn grootmoedig karakter zette. Toen de oorlog ons voor de deur stond, sloot hij zich vrijwillig bij het Hollander-corps aan – en dât, na het geen er achter de Staatsgordijnen was gebeurd. Te Elandslaagte liet hij het kostbaar leven voor zijn aangenomen vaderland en volk. – Zoolang er nationaliteitsgevoel in de Transvalers, de Vrijstaters en de Hollandsche Afrikaanders blijft branden, zoolang zal het reine patriotisme en de ridderlijke dood van Dr. Coster in eervolle gedachtenis blijven voortleven". – Aldus Nico Hofmeyr in zijn *Zes maanden bij de Commando's.*

1) Deze voorstelling is zoowel voor Dr. Coster als voor Pres. Kruger, die, als gevolg van een misverstand, de beleedigende woorden uitsprak, minder eervol en te vaag. Zie daaromtrent Mr. Vissering's boven aangehaald opstel, bl. 21–23.

Het oorspronkelijke graf van Dr. Coster.

Het Hollandsche Hospitaal te Pretoria.

HOE MEN BOEREN TOT ENGELSCHEN MAAKT.

Die *Royal Reader* [1]) het ons vertel van King Hal, van Nelson, van London, van Engeland, van Schotland, van Dick, Tom en Harry, van hulle Dad en Mother en Home, van Jolly Jack Tar, en Tommy Atkins [2]), met één woord, van almaal en alles van „the glorious British Isles" [3]), waar alles mooier en beter was als elders, waar al die mense zo braaf, zo goed en British was. Van vagebonde en skurkerij daar, het ons niks gehoor nie. Voor mij was Engeland die volmaakste plek op aarde – 'n Utopia, 'n Paradijs. Ag, die liewe, brawe mense, die grote piete, die pragtige lande, die fraaie stede, die enigste fabrieke in die wereld. Volmaak, sonder fout, sonder gebrek. En dit het die Meester altijd vergelijk bij die „barren desert" [4]) van Suid-Afrika. Hij het altijd met sij lippe gesmak als hij van daar-die wereld praat en ons duidelik maak hoe min ons eigenlik weet van alles en nog wat, ons, wat in Afrika gebore is. Ons moes Engeland toe gaan. Ag, kijk!..... vergelijking was buiten die kwessie. Ik het in daar die *Royal Reader* geleer om mij te skaam, dat ik Afrikaner was. Die treurige feit het ik altijd in die dage verswijg. Want mij Engelse maats het nog die seel [5]) daarop gedruk als hulle mij vertel het, wat father en mother van Home [6]) te vertelle had. Hulle het hulle neus opgetrek vir die lage omgeving waarin hulle in die ou land van ons moes woon. Net één ding kon ik nooit begrijp nie: Hoe kan die Engelse hulle paradijs verlaat en in Afrika kom blij in 'n woestijn? En die meeste van hulle blij hier, als hulle eers in die woestijn hulle voet geset het. Een van twee, het ik later begin denk, hulle korswil sommer [7]) met ons Boere, of hulle moet mense wees met 'n groote wilskrag en selfverlogening.

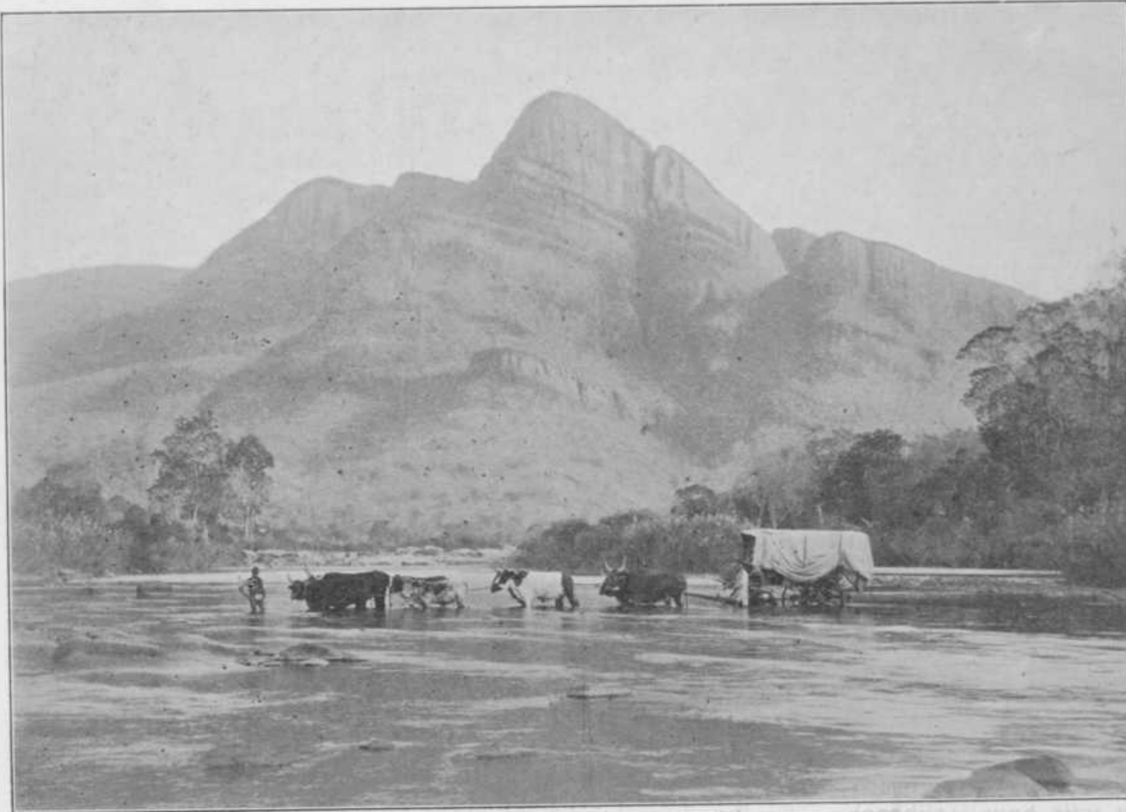
Hoe ouer ik geword het, hoe meer het ik gedenk om die kwessie. En wat mij waarlik baia [8]) laat denk het, is die oorlog in Transvaal en die inval van Jameson en die politiek in Engeland. Die oorlog was om nog meer van die woestijn in hande te krij. Die sluiptog was met dieselfde doel. Die hele politiek van Engeland is net Afrika. Die liberale perbeer Suid Afrika inpalm deur vriendelikheid, die oppositie doet dieselfde ding met die swaard. Maar toen ik in Standerd IV [9]) was, het ik dit alles nog nie geweet nie; hulle leer 'n mens dit nie. In die dage het ik maar gelees en as die meester, in die wolke met sij land, ons ou land sleg maak en vra of ons verstaan, het ik maar geseh: "Yes, Sir". Bijna het hij mij in klas [10]) bewoge om Engelsman te worde en te verhuis. Wie sou nie, sonder meer lig, begeer om 'n werkelike paradijs met Engel(s)e te sien nie? En seker was ik verdwaal in die dage, als ik nie te veel in aanraking gekom het met die ma en Boerfamilie en vrinde van mij, wat hulle bij die ou „Trap der Jeug" [11]) en die Bijbel gehou het. Hulle het glad ander gedagtes oor Engeland en die Engelse gehad. Ik het gemeen, dit was net, omdat hulle nooit die *Royal Reader* gelees het nie (iets, wat ik eers als 'n gebrek beskouw het en later als 'n geluk). Wel, die Boere het van al daar-die *Royal Reader* gedoente niks gegloo [12]) nie als ik hulle biekie [13]) wou vertel. Al wat ik vir mij moeite gekrij het, was: "Jou Rooinek, gloo jij al daar-die leuns [14])?" Hoe meer ik die ou volk wou vertel van die *Royal Reader*, hoe kwaaier het ik hulle gemaak Ik het mij pertij dage [15]) regtig [16]) vererg [17]), want hulle het hulle waarlik verbeel, dat hulle beter was en hoger staan als die *Royal Reader* se mense. Toen ik nog vuurwarm van die *Royal Reader* was, het ik mij verbaas oor die onkunde en verwaandheid van die Boere. Maar tog het die mense mij vertrouwe in die *Royal Reader* tamelik geskok en gemaak dat ik mij reis naar Paradijs uitgestel het tot vandaag toe nog. Maar elkeen kan begrijp, hoe mij kinderhart tussen *Royal Reader* en Boervriende geslinger het. En hoe nou met die kinders wat nie Boer-ouers en vrinde had nie?

Uit: *Die Eselskakebeen.*

Dr. O'KULIS.

VERKLARING. 1) De *Royal Reader* is een over de lengte en breedte van Zuid-Afrika gebruikt Engelsch spel- en leesboek. 2) Van hun pa, en moeder, en „thuis", van vroolijke matrozen en soldaten. 3) De roemrijke Britsche eilanden. 4) Kale woestijn. 5) Zegel. 6) Wat vader en moeder van het vaderland... 7) Zij maken zoo maar grapjes. 8) Veel. 9) Vierde klasse. 10) Zelfs 11) Een Oud-Hollandsch spelboekje. 12) Geloofd. 13) Biekie, meer in Kaapland gebruikelijke vorm van bietje = beetje. 14) Leugens. 15) Dikwijls. 16) Werkelijk. 17) Ik was dikwijls recht geërgerd.

DIE OSSEWA.

Een ossenwagen, een „drift" — doorwaadbare plaats in een rivier — passeerend.

Swaarskokkende ossewa!
die vlaktes ingedronge,
u wij ik weer mijn lied,
in dank u toegesonge.
U, die als bakermat,
nee meer! als moeder het
'n nuwe volk gedraag,
gekoesterd en gered!

Swaarrollende ossewa!
die trek is aangevange.
Maar ag, hoe skud en skok
uw moederskoot so bange?—
Gij houd 'n jonge volk
nog liefderijk omklemd,
nie ver[1]) 'n paradijs,
maar wildernis bestemd.

Ik sien u rusteloos en
immer verder dragend
uw kostbre lading; en
uw blanke tent vervagend
tot vale stip héél vèr,
waar lug en aarde skei—
die so gevreesde grens
van verre woestenij.

Sal dáár uw jonge kroos in kinderlike swakte,
word uitgewerp om in die uitgeleegde[2]) vlakte—
so onherbergsaam of van vijande owerswerf—
tog gruwsaam uitgemoord of onversorgd te sterf?

Nee, 'k sien u jare lang in moederlik erbarme
die jonge nasie kweek en rusteloos beskerme;
selfs ook wanneer uw tent, bewarend uitgestrek,
met assegaaie[3]) werd deurstoke plek op plek.

Ik sien hoe onvermoeid, o arme swerwelinge,
die vijand, noord en suid, of oostwaarts u bedringe;
en hoe gij, leegtes[4]) langs, of steiltes op en af,
rivierbed in en deur, u nooit gewonne gaf!

En als in rus die kou bedreig die jonge lewe,
of felle flikkering die lage veld deurbewe,
en ondier oweral leg loerend op sijn buit,
steeds breid uw vlerk sig teer of kwaadwegwerend uit.

U roem ik, ossewa, die angstig het geswerwe,
totdat die jonge volk 'n vaderland mog erwe
in rus en segening. U sij die dank gebrag,
o tedre moeder! van 'n dankbaar nageslag.

UIT: *Verse van Potgieter's trek.* TOTIUS

VERKLARINGEN: [1]) Voor. [2]) Ledig, eenzaam gemaakte. [3]) Door kaffers gebruikte speren. [4]) Laag gelegen deelen van het veld.

Zeederberg's omnibus (coach), de opvolger van den ossenwagen voor het passagiersverkeer en postvervoer, de voorlooper van den spoorweg in bijna alle deelen van Zuid-Afrika waar, als gevolg van het openen van mijnen, dorpen en steden zijn (of nòg) ontstaan.

LETTIE.

Die geval van Lettie en die Engelse officier is 'n héle ruk [1]) gelede gebeur, die fijnighede is die geheuge al 'n beetje ontskote; maar juis daarom dag ik dat dit liewer nou moes opgeteken wordt, anders gaat àlles nog dalk [2]) verlore. Die héle oorlog dof al so langsamerhand weg in ons errinnering, só's 'n ongefikseerde portret in die sonlig; die àltijd-grote daaruit, wat àlmal moet onthou, vergeet ons terwille van die geskiedvorser; die kleine, wat in kleine kring ijna-seer gemaak [3]) het, vrijf ons uit om 'n kleurlose politiek te behaag; — Colenso, Magerstontein, Spionkop — dit word name, met klompies Engelse en klompies Boere wat skiet, en skiet, en skiet; die gons [4]) van die ko'els en die kreun van die wat seer gekrij het, die honger en dors en die benauwdheid — alles raak weg uit die memorie-leitje, so's die meester s'n huiswerk, toen ons kinders was. Merebank, Irene, St. Helena — ons smeer dit self uit. Maar Lettie.....

Sij was 'n mooi ding, Lettie, fris en fijn en heel, so's die bedauwde vijgies [5]) op die tuinmuur in die more [6]); 'n jaar of wat onbedorwe van ons ou [7]) meisies-skool terug, met net genoeg van die wereld s'n wijsheid om naastebij te weet hoe'n beetje sij wis, en blij te voel dat sij 'n eige nasie had om aan te behoor.

En sij was die enigste op die been die dag in Rietpol [8]) s'n ou [7]) woonhuis, onder langs Slangampies, toen die khakie-offisier daar aangerij kom, verseld [9]) van nog 'n paar ander en 'n nasionale skout-gids. Ma was siek in bed, pa en ou-boet [10]) op kommande en die kleintjes met die volk [11]) op die lande.

Stijf van vèr-rij, lig die offisier sig swaar uit die sa'el [12]), sukkel sijn voet uit die stiebeul [13]) en gooi die teu'els [14]) naar sijn ordonnans, waarna hij wijdsbeen die voetpaadje opslenter, deur-toe: geel kamaste [15]), wije-bout [16]) rijbroek, khakie helm en oog-glas.

Die skout wou agterna, maar hij beduië hem met 'n afwérende gebaar om bij die pêrde te blijf.

Hij klop aan met die peits-knop [17]), kug 'n paar keer, en Let kom voor.

Of daar mans-mense thuis was, vraag hij Let, nadat hij ewe uit die hoogte 'n skijn-beweging met sijn peits gemaak had, in die rigting van sijn helm.

"Nee", was die antwoord

"Waar is die baas van die plaas?"

"Op kommande."

"Ha.. .. waar is die kommande?"

"Dit behoort ù beter te weet."

"Kom, kom, moe' nou nie..... h-hm..... permantig [18]) word nie; dis [19]) nie verstandig van so'n mooi meisie nie; vooral nie", vervolg hij met nog 'n hm-ha en 'n idiote laggie .... "als haar pa op kommande is en sij alleen bij die huis".

Let vererg sig diep in haar siel, maar sij haal net haar skou'ers op, en tuur 'n ogenblikkie in die rigting van die lande onrustig.

"Jij kan 'n mens tog in die huis nooi" [20]).

"Als 'n mens 'n gewone besoeker was, ja; onder die omstandighede nie".

"Maar ik moet die huis tòg deursoek voor vuurwapens?"

"Dàn doet u dit ongenooid".

"Is hier wapens?"

"Ja".

"Ha!..... hm...... nou ja", besluit hij, "wil jij dan so goed wees om mij alles te o'erhandig?"

Sonder 'n woord, keer Let sig om en gaat die huis binne.

Die offisier gé 'n wenk aan sijn onderhorige, en twee soldate met gelaaide gewére tree nader; hij trek sijn eige revolver en stap die voorhuis in.

Die meisie was bijna onmiddelik terug met twee gewere en 'n paar patrone, wat sij op die tafel neerleg; 'n ou martini, sonder visier, en 'n fonkelnieuwe mauser jag-geweertje.

"Daar is dit", zeg sij; en ondanks haar resolute houding van flus [21]), moes sij tog 'n weemoedige blik op die mausertje werp. Dit was 'n present van haar broer, en sij had daarmee leer skiet.

Hij neem die mausertje op:

"Ah..... hm..... ik sal die speuldingetje....."

"Wil u so goed wees die soldate te laat uitgaan?"

Twee Tommies, die offisier gevolgd, staan met gevelde gewére in die voorkamer, en Let begint nukkerig [22]) te word.

Die offisier leg sijn revolver op die tafel en begluur die twee gewére nader. Die martini gé hij aan die soldate met las om dit stukkend te slaan, en maar terug te gaan.

Hulle saluéer en trek af, kamp-toe wat nèt o'er die bult [23]) was.

"Hier-die speuldingetje", vervolg hij toen, met die mauser in zijn hande, "sal ik self voor jou oppas; miskien gé dit mij die...ah...hm...ha... kans om ééndag [24]) weer te kom!"

Hij trek die slot oop, en 'n patroon vlieg op die tafel...'n kortnek loodpuntje .... [25])

"Ha..... ah.....!"

"Dis nèt voor wild", merk Lettie 'n beetje onrustig op.

"Hm..... tog ook goed voor. ... Engelse?"

"Als hul wild is, seker".

Een na die ander pluk hij al-ses die o'erige patrone uit, op die tafel, beskouw die fijn knopkorreltje van die geweer, en spelle naderhand die meisie haar naam uit, op die silwer naamplaatje van die kolf.

"Jou vader s'n naam?"

"Nee".

"Jou broer s'n?"

"Nee".

"Wie s'n dan?"

"Mijne".

"O..... maar wat doet u met 'n geweer?"

"Ik glo [26]) werkelijk so omtrent dieselfde wat ander daarmee doen".

"Skijf-skiet?"

"Ik kan skiet..... maar, meneer, waartoe hierdie kat'kesatie? Neem tog alsublief die geweer nou maar weg".

Maar op die ogenblik lijk dit nou allerminst die voorneme van die indringerige te wees. En g'n wonder nie: 'n maandelange kommande-lew gé die aanwesigheid van die geil-gawe [27]) Boere noointje [28]) met haar permantige [18]) houding 'n magnetiese aantrekkelikheid, waar die man s'n beskawing nie teen [29]) bestand is nie. Haar koel-beleefde houding steek sterk af bij die militante voorkome van die meeste ander, met wie sijn werk hem in aanraking gebreng het, — dit te sê [30]), ander wat hul dan nie wou doodhuil nie — en dat gaat helemaal verlore op hem. Hij wou minstens nog 'n rukkie met haar skoor [31]).

"Dit", vervolg hij, op die loodpunt patrone wijsende, "sou mij die reg gé om die dak aan brand te steek. . . ."

"Ik wis nie dat dàartoe nog 'n rede nodig was; dit is mers [50]) uw werk...."

"Hm .... dit is mij werk, helaas", antwoord hij, "maar..... ha... als jij mij nou seg 'n .... ah..... deuntje op die... hm.... serafijn [32]) voorspeel, sal dit in hier-die geval nie plig wees nie" — met 'n grijns wat bedoeld was voor 'n glimlag.

Let wou net bits-vinnig antwoord, toen haar die moeder bijval, siek in die sijkamer en die onverskillige boosheid maak dadelijk plaats voor vrees. Hij had die mag om die huis op hul hoofde af te brand, — hij sou

dit miskien doen — diezelfde was al só bajemaal gedaan! Nee, sij sou liewer probeer om hem aan die gang te hou.

Hij bemerk haar verlegenheid en praat voort:

"Of laat ons saam 'n paar skote skijf skiet?"

Nog vol gedagtes, maak Let 'n beweging van ongeduld.

"Ik sal jou sê wat ons doen!" stel hij toen weer voor, "ons maak 'n weddenskap: iedereen drie skote, en skiet ik jou af [33]), dan....."

"Nee", seg sij nou beslis, alsof sij met-éens 'n besluit genome had, "nee, iedereen net één skoot, en g'n voor-uit voorwaardes nie. Terme kan later gemaak word!"

"Ahem..... eksellent..... ha!"

Hij neem die geweer op, druk al die patrone weer in die magasijn.

Lettie set haar kappie op, gaat hem voor naar buite.

Sij lei hem o'er die trap-vloer [34]) naar 'n gelijktetje [35]) toe, reg-uit in die rigting van de Engelse kamp, om die skietbaan aan te wijs.

Hij kan sijn oge nie van haar af hou nie, en is veels te opgenome dàarmee om te merk waar dit heen gaat. Al pratende slenter hij langs haar, op die geijkte offisiers-pas, met die minst mogelijke knie-buiging

"Ah... wat sal ons opset...'n .. ha... hoendereier [36])?"

"Watter distansie?"

"Honderd tree..... ha?"

"Nee", meen Let, "op só'n korte distansie liewer 'n vuro-dosie [37])..... op s'n kant!"

"Ha-ah..... 'n vuro-dosie?"

Uit 'n grap had hij 'n eier voorgestel, ménende om sijn helm op te set, die vuro-dosie s'n kant slaat hem nou totaal katswenk [38]).

„Ja, kijk: loop set dit op dáardie mierhoop [39]), en tree dan honderd hiernatoe af. Nie te lang treë nie hoor!"

Hij frommel in sijn broeksak en haal 'n dosie vuurhoutjes [37]) uit. Die mierhoop word hem nogeens aangewese, en hij drentelpas daarheen met wijd slingerende arme.

"Dáarvandaan aftree", roep Let ondeugend agterna, "nie hiervandaan nie!"

Hij stop en draai sig om, en tóen dring die inhoud van wat sij gesegd had eerst deur.....

"Ha..... ja."

"Sal ons lootjes trek voor die eerste skoot?" vraag sij toen hij terug was en die versekering had dat dit die regte mierhoop was.

"Hm..... nee... dames vóor: en, ha.... sie-jij: dàn hoef ik nie weer te loop om die dosie voor mij op te set nie!"

En hij giegel daar uitermate o'er, of dit 'n ijselike grap was.

Lettie druk self 'n patroon in die loop, bekijk die visier, gooi-aan [40]) en wou toen eers op één-knie aanlê, maar bevind dat sij só te veel beef. Sij staat op en mik uit die vuis.....

"Maak alsublief 'n skadewé [41]) o'er die korrel."

Hij hou 'n gelaventelde pêrs sakdoek [42]) o'er sijn rijpeits [17]) tussen die son en die visier.

'n Paar asemlose momente volg.

Sij laat die geweer eers weer sak, leg toen skielik [43]) aan en druk bijna meteen die snelder [44])....

'n Fijn stoffie slaat vér anderkant die mierhoop uit, en die ko'el gons o'er die bult kamp-toe. Die vuro-dosie [37]) is weg.

"Raak!" skree die Engelsman.... "hiep-hiep...."

"Loop set dit nou weer op", kommandeer Let, sonder om te wag

„Hm.... ha.... en als albei nou raak, dan moet ons afskiet...."

"Ja!"

Toen hij 'n vijftig passe weg was, druk Let weer 'n patroon in die loop en stap saggies agterna, en toen hij sig bij die mierhoop naar haar-toe omkeer, gooi sij die mauser aan....

"Handsop!" beveel sij streng en strak, dat haar bedoeling ontwijfelbaar is.

"Ha....ah.... ha!"

"Handsop!" klinkt dit nog eens van agter die fijn korreltje. Albei sijn hande gaan lugwaarts, en die oogglas onder-toe.

"Hoor nou!" gebied sij verder, met die geweer nog altoos teen die skou'ertje en op hem gerig..... "haal af jou sabel!"

Hij gespe die sabel met revolwer en ko'eltas werktuigelik los, en laat dit teen die mierhoop val.

"Neem af jou hoed!"

Hij wou nog eers remonstreer, iets o'er die warm son, maar.....

"Haal af jou hoed of ik skiet...."

Hij smijt die helm neer, en ontbloot nou voor die eerste maal 'n glimmende skedel aan die sonnestrale.

"Regtsomkeert, en hardloop, nèt so hard als jij kan o'er dàardie bult [23]).... hardloop!"

Weer wou hij sporlings maak [45]), of dit ménens was nie; maar hij loer op vijftig tree in die gelaaide mausertromp, die loodpunt patroon val hem bij [46])..... die vuro-dosie en haar gedetermineerde houding laat die vrees om sijn hart slaan, dat sij dalk [2]) maar aan die snelder [44]) kan peuter....

Hij buk weg, eers op so'n stijwe slinger-gangetje, met opgetrokke arme....

"Loop harder!" hoor hij van agter, kijk 'n skoot [47]) om, en toen snij hij uit, [48]) dat 'n mens nooit sou denk sij knië was so stijf nie. Hij pijl [49]) reg-uit kamp-toe.

Die eerste skoot had al alarm gemaak in die Engelse kamp, agter die bultje, en op dieselfde ogenblik dat die klein-wordende hoof-offisier die hoogte nader, kom daar 'n stuk of vijf, ses ander Engelse op die rondte vóor hem uit.

Let raap gou die stukkende dosie met vuurhoutjes op — want dit was al diep in die twede jaar van die oorlog — maar laat die Engelsman s'n mondéring net so daar bij die mierhoop lê, en keer huis-toe terug.

* *
*

Dieselfde agtermiddag is Rietpol s'n mooi ou woning in as en puin geleg; en 'n paar dage daarna is Lettie met haar moeder en broertjes naar Merebank s'n konsentrasie.

Maar, so's ik sê: dis al só lang gelede, dit dof al weg uit die geheuge!

G. S. P.

(Uit: *Volkstem*).

VERKLARINGEN: 1) Langen tijd. 2) Misschien, eigenlijk verkorting van dadelijk. 3) ijna = uitroep van pijn; ijna-seer gemaak = zeer veel pijn gedaan. 4) Gegons. 5) (Hottentots) vijgjes, een kleurig bloeiend plantje, door Boeren gaarne op hun, van ruwe rotsblokken opgestapelde, omheinings-muren geplant. 6) Morgen. 7) Ou (oude) wordt dikwijls gebruikt ter aanduiding van gemeenzaamheid of toegenegenheid. 8) Naam van een plaats. 9) Vergezeld. 10) Broerlief. 11) Kaffer-bedienden. 12) Zadel. 13) Stijgbeugel. 14) Teugels. 15) Leeren kappen, meestal nauw sluitend om de kuiten. 16) Rijbroek met wijde pijpen. 17) Knop van rijzweep. 18) Brutaal, hier in goeden zin: kloek. 19) Dit is. 20) Uitnodigen. 21) Van zooeven. 22) Korzelig. 23) Lange, lage heuvel. 24) Later eens. 25) Korte patroon met looden kogel. 26) Geloof. 27) Door-en-door gaaf, bloeiend gezond. 28) Meisje. 29) Tegen. 30) d.w.z. 31) Zich schertsend onderhouden. 32) Harmonium. 33) Overwinnen bij schijfschieten. 34) Hard gemaakt stuk grond, waarop graan uitgetrapt (gedorscht) wordt. 35) Grond zonder oneffenheden. 36) Kippenei. 37) Vuurhoutjes (lucifers) doosje. 38) Meer dan verbaasd. 39) Door mieren soms een ½ M. en hooger opgeworpen hoop leem. 40) Drukt de kolf tegen den schouder. 41) Schaduw. 42) Paarse zakdoek met lavendel-odeur. 43) Snel. 44) Haalt den trekker over. 45) Tegenstribbelen. 46) Komt in zijn gedachte. 47) Even. 48) Gaat er van door. 49) Snelt rechtuit naar. 50) Immers.

Leden der Ned. Zuid-Afr. Vereeniging zijn zij, die een jaarlijksche bijdrage betalen van ten minste DRIE gulden. Aanmeldingen bij den Secretaris der plaatselijke afdeelingen of bij den Secretaris van het Hoofdbestuur, Damrak 95, Amsterdam.

Druk van J. H. DE BUSSY, AMSTERDAM.